

РУХЛИВІСТЬ НОСІЇВ СТРУМУ В $Cd_xHg_{1-x}Te$ ПРИ НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУРАХ

В роботі проведені експериментальні та теоретичні дослідження рухливості електронів U_n у межах 4,2÷70 К у монокристалах напівпровідникових твердих розчинів $Cd_xHg_{1-x}Te$ для $0 \leq x \leq 0,2$, одержаних за вдосконаленою технологією. Показано, що для ряду складів ($0 \leq x \leq 0,16$) при температурах 4–20 К U_n наближається до $8 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$, а в межах 20–70 К U_n значно перевищує $1 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$.

The experimental and theoretical investigations of U_n electron mobility in limits of 4,2÷70 K in monocrystals of $Cd_xHg_{1-x}Te$ semiconductor solid solutions for $0 \leq x \leq 0,2$ obtained by perfected technology are given. It is shown that for a number of compositions ($0 \leq x \leq 0,16$) under 4–20 K U_n is approaching to $8 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$, and in limits of 20–70 K U_n was more than $1 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$.

На протязі багатьох років нами проведено багаторазове вдосконалення технології одержання монокристалічних зразків нелегованих твердих розчинів $Cd_xHg_{1-x}Te$ для $0 \leq x \leq 1$. В результаті цього досягнуті пониження концентрації домішок, підвищення структурної досконалості та рухливості носіїв струму, особливо для складів з $0 < x < 0,2$. Виникла необхідність обґрунтувати наші дані і порівняти їх з результатами, досягнутими іншими дослідниками.

Експериментальні і теоретичні дослідження по вивченню фізичних властивостей $Cd_xHg_{1-x}Te$, у тому числі механізмів переносу і розсіяння носіїв, представлені в роботах [1-4]. З цих публікацій випливає, що в залежності від температурної області, а також типу і концентрації точкових дефектів, рухливість носіїв заряду обмежується такими механізмами розсіяння: на акустичних коливаннях ґратки, на оптичних фонах, на домішкових іонах, на вакансіях і домішках металу, на п'єзоелектричному потенціалі. Основним механізмом в області 1,2-20К є розсіяння на іонах домішки. У статті [2] приведено аналіз попередніх робіт по механізмах розсіяння в матеріалах з максимальною рухливістю та мінімальною концентрацією носіїв. У цій роботі вказується, що її авторами досягнуті найвищі рухливості електронів, а їх концентрація – найнижча у порівнянні з відомою. Якщо врахувати, що в [2] досліджувались зразки з концентрацією носіїв не нижчою 10^{15} cm^{-3} , то у

відповідності з основним механізмом розсіяння при 4,2-20 К рухливість може досягати вказаних значень до $1 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$. У роботах [3,4] теоретично і експериментально досліджено рухливість електронів U_n при низьких температурах, але експериментально не досягнуто значень, більших $1,3 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$. У наших експериментах для зразків з $x=0,13-0,16$ (рис. 1) в межах 4÷20 К U_n досягало значень $8 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$, а в межах 20÷70 К U_n значно перевищувало $1 \cdot 10^6$ $cm^2/(V \cdot s)$. Це спонукало нас провести аналіз і розрахунок рухливостей в області низьких температур, виходячи з самих загальних теоретичних міркувань з врахуванням механізмів розсіяння і особливостей зонної моделі $Cd_xHg_{1-x}Te$ [5]. Нижче приведені фрагменти відповідних теоретично-розрахункових і експериментальних даних.

Густина струму задається формулою:

$$\vec{j} = e^2 k_{\parallel} \vec{E} = \sigma \vec{E}, \quad (1)$$

де $k_{\parallel}$ - кінетичний коефіцієнт. Отже

$$\sigma = en \frac{e \langle E \tau \rangle}{m^*} = en u = e^2 k_{\parallel}. \quad (2)$$

Коефіцієнт $k_{\parallel}$ у випадку слабого магнітного поля має вигляд [6]

$$k_{\parallel} = -\frac{4}{3} \frac{1}{m^2} \int_0^{\infty} E \tau N(E) \frac{\partial f_0}{\partial E} dE,$$

$N(E)$ густина станів, яка при законі дисперсії [7]

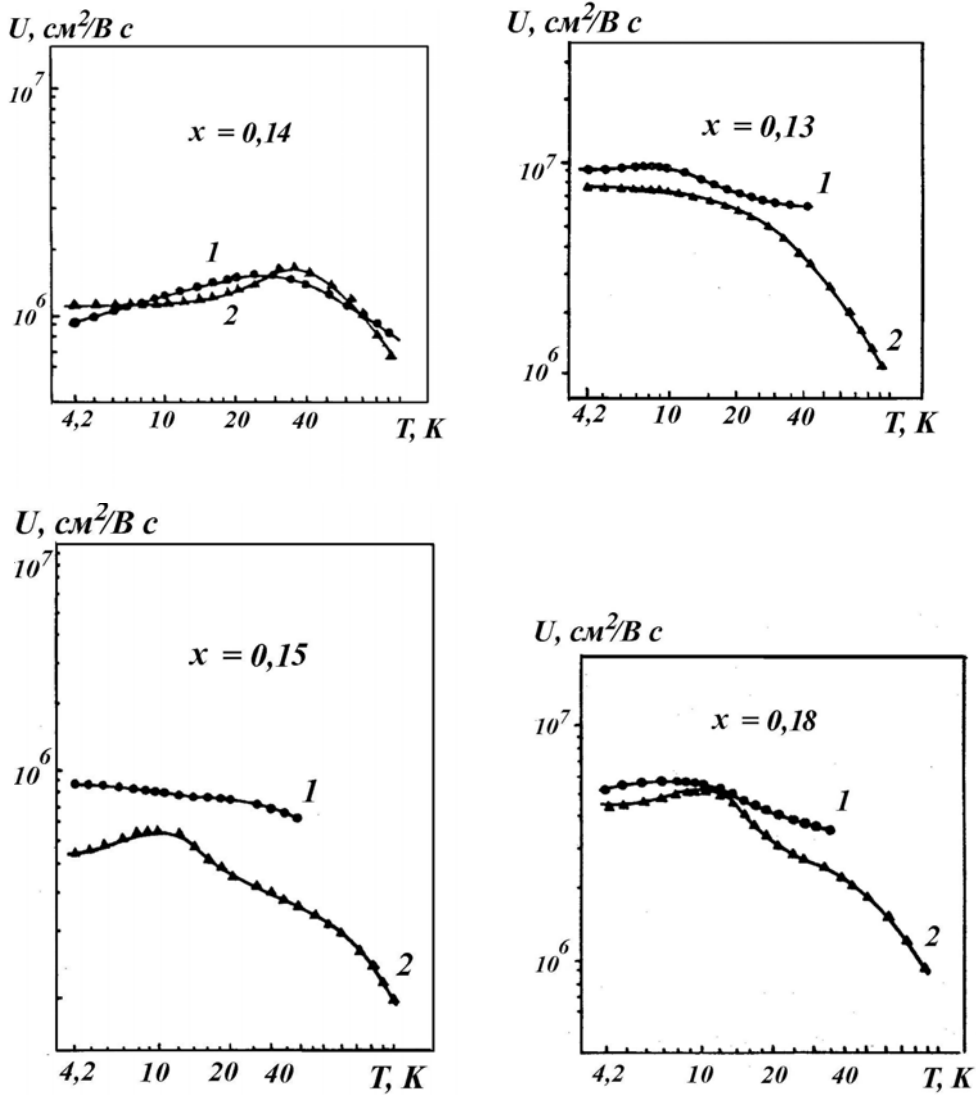

Рис.1. Температурна залежність рухливості U_n носіїв струму для зразків $Cd_xHg_{1-x}Te$ різного складу. Теоретичні значення (1), експериментальні значення (2).

$$E(k) = -\frac{E_0}{2} + \left[\left(\frac{E_0}{2} \right)^2 + E_0 \frac{\hbar^2 k^2}{2m^*} \right]^{1/2},$$

має вигляд

$$N(E) = \left(\frac{2m^*}{\hbar^2 E_0} \right)^{3/2} \frac{f_0}{2\pi^2} \left(E + \frac{E_0}{2} \right) \times \left[\left(E + \frac{E_0}{2} \right)^2 - \left(\frac{E_0}{2} \right)^2 \right]^{1/2},$$

f_0 - функція розподілу.

Припустимо, що розсіяння електронів відбувається в основному на іонах домішок [2]. Тоді час релаксації має вигляд

$$\tau = \tau_0 (E^*)^{3/2}, \quad (3)$$

$$\tau_0 = \frac{\sqrt{2m^*} \varepsilon_0^2 (kT)^{3/2}}{\pi e^4 n g}.$$

Для довільного ступеню виродження радіус екранування іона домішки електронами R_0 має вигляд

$$R_0^{-2} = \frac{2e^2 (m^*)^{3/2} (2kT)^{1/2}}{\pi \hbar^3 \varepsilon_0} E_{1/2}(E_F^*), \quad (4)$$

ε_0 - діелектрична постійна, E_F - постійна Фермі.

$E_n(E_F^*)$ - інтеграл Фермі:

$$E_n(E_F^*) = \int_0^\infty \frac{x^n dx}{e^{x-E_F^*} + 1}, \quad x = \frac{E}{kT}.$$

Розглянемо два граничних випадки стану електронного газу.

I – невідроджений газ.

В цьому випадку

$$\frac{\partial f}{\partial E} = -\frac{f^0}{kT} \quad (5)$$

$$U_n = \frac{e}{m^*} \frac{2}{3kT} \frac{\int_0^\infty E\tau(E)dn(E)}{\int_0^\infty dn(E)}$$

Остаточний вираз для U_n набирає вигляду:

$$U_n = \frac{\varepsilon_0^2 (2kT)^{3/2}}{3\sqrt{m^*} \pi e^3 n g} \times \frac{\int_0^\infty x^{3/2} e^{-x} \left(1 + \frac{E_0^*}{2x}\right) \left[\left(1 + \frac{E_0^*}{2x}\right)^2 - \left(\frac{E_0^*}{2x}\right)^2\right]^{1/2} dx}{\int_0^\infty x^2 e^{-x} \left(1 + \frac{E_0^*}{2x}\right) \left[\left(1 + \frac{E_0^*}{2x}\right)^2 - \left(\frac{E_0^*}{2x}\right)^2\right]^{1/2} dx} \quad (6)$$

В цій формулі для g необхідно покласти

$$R_0 = \sqrt{\frac{\varepsilon_0 kT}{\pi n}} \frac{1}{2e},$$

де R_0 - радіус екранування для невідродженого випадку [6]. Вважається, що всі атоми домішки іонізовані, $n=N$, де N - число атомів домішки.

II – вироджений газ.

В цьому випадку необхідно покласти

$$\frac{\partial f}{\partial E} = -\delta(E - E_F). \quad (7)$$

Рухливість визначається електронами, які знаходяться в стані поблизу поверхні Фермі, тобто зовнішнє поле збуджує тільки стани в околі $\pm kT$ біля поверхні Фермі. Оскільки релаксація повинна відбуватися тільки для цих станів, усереднений час релаксації визначається величиною $\tau(E_F)$.

$$\text{Отже,} \quad U_n = \frac{e\tau(E_F)}{300m^*}. \quad (8)$$

Радіус екранування у випадку сильного виродження при $T \leq 20$ К

$$R_0^2 = \frac{\hbar^2 \varepsilon_0}{4e^2 m^*} \left(\frac{3n}{\pi}\right)^{-1/3}.$$

Умова сильного виродження має вигляд:

$$\frac{E_F}{kT} = \frac{\hbar^2 (3\pi^2 n)^{3/2}}{2m^* kT} \gg 1,$$

$$\tau_0 = \frac{\sqrt{2m^*} \varepsilon_0^2 (kT)^{3/2}}{\pi e^4 n g},$$

$$g = \ln(1+b) - \frac{b}{1+b^2}, \quad (9)$$

$$b = \frac{8m^* E_F}{\hbar^2} R_0^2 = \frac{\hbar^2 \varepsilon_0}{e^2 m^*} \sqrt{2\pi^5 n},$$

$$\tau = \tau_0 E_F^{3/2}, \quad U_n = \frac{e\tau(E_F)}{300m^*}.$$

Далі, використовуючи отримані експериментальні результати, ми провели порівняння їх з розрахованими (рис.1). Наведемо приклад розрахунку для однієї точки: $T=30$ К, $m^*=3 \cdot 10^{-3} m_0$, $n=9 \cdot 10^{14}$ см⁻³, $b=17,89$, $U_n=1,24 \cdot 10^6$ см²/(В·с).

Умова виродження виконується:

$$E^* = \frac{\hbar^2 (3\pi^2 n)^{3/2}}{2m^* kT} = 4,64 > 1.$$

Як видно з рис.1, розраховані і експериментальні значення рухливості мають найкраще співпадання в області 4,2-25 К. Деякі розбіжності для складу $x=0,16$ можна пояснити дещо завищеними значеннями ефективної маси.

Аналізуючи дані з рухливості носіїв, які опубліковані іншими авторами, та досягнуті на наших зразках, можна зробити висновок про те, що кристали, отримані згідно нашої технології мають кращі електричні і, відповідно, фотоелектричні параметри.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавалешко Н.П., Горлей П.Н., Шендеровский В.А. Узкозонные полупроводники. Получение и физические свойства. - Киев: Наукова думка, 1984.
2. Dubowski J.J., Diel T., Shymanska W., Galazka R.R. Electron scattering in Cd_xHg_{1-x}Te // J.Phys. Chem. Solids. - 1981. - **42**, No. 5. - P.351-362.
3. Wafaa A. Golla, Patterson J.D., Zachoczky S.Z. A comparison between electron mobilities in Hg_{1-x}Mn_xTe and Hg_{1-x}Cd_xTe // Infrared Phys. - 1993. - **34**, No. 3. - P.311-321.
4. Meyer J.R., Bartoli F.J. Theory for electron mobilities in n-type Hg_{1-x}Mn_xTe and CdTe at low temperatures // J. Vac.Sci.Technol. - 1982. - **21**, No. 1. - P.240.
5. Гельмонт В.Л., Иванов-Омский В.И., Цидильковский И.М. Электронный энергетический спектр бесшелевых полупроводников // Успехи физ. наук. - 1976. - **120**, №3. - С.337-362.
6. Фистуль В.И. Сильнолегированные полупроводники. - М.: Наука, 1967.
7. Kane F.O. Band structure of indium antimonide // J.Phys.Chem.Solids. - 1957. - **1**, No. 3. - P.249-261.